مقایسه سلامت روانی معلمان دانش آموزان عادی با معلمان دانش آموزان استثنایی

مجید خاری آرانی '، حمید آسایش ّ، زهرا علی اکبرزاده آرانی ٔ ٔ ، علی زارع سروی ٔ

تاریخ دریافت 1392/07/15 تاریخ پذیرش 1392/10/11 حکیده

پیش زمینه و هدف: هدف از تحقیق حاضر یافتن پاسخی برای این پرسش است که آیا بین معلمان دانشآموزان عادی و معلمان دانشآموزان استثنایی از نظر سلامت روانی تفاوت وجود دارد یا خیر؟

مواد و روشها: طرح تحقیق به روش علّی مقایسهای است. آزمودنیهای این پژوهش متشکل از ۳۵ نفر از معلمان دانشآموزان استثنایی و ۵۱ نفر از معلمان دانشآموزان عادی مدارس ابتدایی شهرستان زرین شهر اصفهان بودند که بهطور تصادفی انتخاب شدند. ابزار به کار گرفته شده یک مقیاس ۲۸ سؤالی GHQ28 است.

بحث و نتیجه گیری: این مطالعه نشان داد که معلمان دانش آموزان استثنایی نسبت به معلمان دانش آموزان عادی از سلامت روانی برابری برخوردار هستند و در این میان هر چه سطح تحصیلات معلمان دانش آموزان استثنایی بیشتر شود وضعیت بهداشت روانی آنها نیز بهبود می یابد.

كليد واژهها: سلامت رواني، معلمان دانش آموزان استثنايي، معلمان دانش آموزان عادي

مجله دانشکده پرستاری و مامایی ارومیه، دوره یازدهم، شماره دوازدهم، پی در پی53، اسفند 1392، ص 960-955

آدرس مکاتبه: قم، خیابان شهید لواسانی، مجتمع آموزشی دانشگاه علوم پزشکی قم، دانشکده پیراپزشکی، تلفن: ۹۱۳۷۲۹۵۸۹۳ Email: zaliakbarzade@muq.ac.ir

مقدمه

آینده هر تمدن به اندیشه پر توان و سالم معلمان وابسته است و معلم جزء منابع انسانی اساسی جامعه محسوب می شود. عملکرد منابع انسانی تحت تأثیر عوامل متعدد است که یکی از مهم ترین آنها سلامت روانی یا میزان بهداشت روانی فرد است از مفهوم سلامت روان یا سلامت روانشناختی، جنبهای کلی از مفهوم سلامت جسمی، روانی و اجتماعی است که علی رغم تلاشهایی که از سوی پیشگامان سلامت روانی در جهان به منظور تأمین هر چه بیشتر سلامتی انسانها به عمل آمده است، با این حال هنوز معیار قاطعی در این زمینه ارائه نشده است(۲). شیوع بالای اختلالات روانی در جهان در سال ۱۹۹۰، پنج علت آن را

اختلات روانی شامل افسردگی یک قطبی، می بارگی، اختلالات عاطفی دو قطبی، اسکیزو فرنیا و وسواس تشکیل دهد (۳). معلمان با انسانهای در حال رشد و تأثیرپذیر سروکار دارند و دانش آموزان کاملاً تحت تأثیر کلیت وجودی معلم قرار می گیرند. بنابراین هر گونه سرمایه گذاری برای شناخت گسترده سلامتی معلم و بهویژه سلامتی روانی وی به نوعی به بهبود فرآیند تعلم و تربیت نسل آتی کمک خواهد کرد(۱). از سویی دیگر آن دسته از معلمانی که به تعلیم و تربیت دانش آموزان دیگر آن دسته از معلمانی که به تعلیم و تربیت دانش آموزان جسمی و ذهنی این دانش آموزان تأثیرگذاری بیشتری بر روی این گروه دارند.

ا كارشناس ارشد تاريخ و فلسفه آموزش و پرورش، سازمان آموزش و پرورش استان قم

^۲ عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی قم، دانشکده پیراپزشکی، قم، ایران

^۳ عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی قم، دانشکده پیراپزشکی، قم، ایران (نویسنده مسئول)

¹ کارشناس روانشناسی، سازمان آموزش و پرورش کاشان

به علاوه در جریان فعالیتهای آموزشی و پرورشی متحمل فشار و استرس بیشتری میشوند؛ به همین دلیل بین آموزش دانش آموزان استثنایی و بهداشت روانی معلمان این دسته از دانش آموزان رابطه دو سویه وجود دارد (۴). عوامل مختلفی وضعیت بهداشت روانی افراد جامعه را تحت تأثیر قرار میدهند و معلمان نيز از اين قاعده مستثنى نيستند، از جمله محيط، خانواده، وضعیت جسمی و امثال آن(۵). اما در کنار این مسایل، عوامل دیگر نیز می تواند موجبات مشکلات روانی برای این قشر را فراهم سازد. تسلط محدود بر محیط و دریافت باز خوردهای نه چندان مناسب و یا با تأخیر، علاقه و توجه محدود که ناشی از کاهش انگیزه و یا ضعف حافظه است؛ کمبود تمرکز حواس، کمی انرژی و یا احساس گناه که حاکی از اختلال شناخت در حالت افسردگی است، به یک معلم امکان تسلط به کار را نمی دهد و بدیهی است که در این حالت راندمان کاری به شدت افت میکند و بنابراین علاوه بر به خطر افتادن بهداشت روانی خود معلم، بر مسئولیت خطیر شغلی وی به عنوان معلم نیز خدشه وارد مینماید(۶). تحقیقات انجام شده در زمینه وضعیت سلامت روان معلمان بیانگر نتایج ضد و نقیضی میباشد. نتایج بررسی موسسه علوم و تکنولوژی انگلستان نشان می دهد که ۲۳درصد از معلمان علائم مشخص میگرن، حملات اضطرابی و دردهای ماهیچهای را گزارش کردهاند و میزان این علائم تقریباً مساوی آن حدی است که در بیماران سرپایی بیمارستانهای روانی مشاهده میشود. ۱۳درصد معلمان مورد مطالعه همیشه و ۱۵درصـد آنهـا بعضـاً از داروهـای ضدافسردگی استفاده می کننـد (۱). امیـدی و همکـاران مشاهده کردند که ۲۳درصد معلمان زن و ۱۳درصد معلمان مرد دچار یکی از اختلالات روانی هستند ضمن اینکه اختلال کج خلقی، اختلال اضطراب منتشره و اختلال جسماني شدن و اضطراب اجتماعي دارای بیشترین فراوانی بودند(۷). مطالعات بختیاری پور نیز حاکی از شیوع ۱۶درصد اختلالات روانی در زنان معلم و شیوع ۱۱درصد در مردان معلم بود، ضمن اینکه اختلالات اضطرابی (۹/۶درصد)، اختلالات خلقی(۱/۶۵درصـد) و اخـتلال جسـمانی (۲/۷درصـد) و اختلال سازگاری (۱/۳۴ درصد) هم شایعترین اختلالات بودند (۱). پژوهشی که توسط کاپلان و کلوسن انجام شد نشان داد که تنهایی، یک خطر عمده برای ایجاد مشکلات اجتماعی و عاطفی در معلمان محسوب می شود و بین تنهایی و اضطراب و پرخاشگری رابطهی مثبت و معنی دار وجود دارد (۸). در این راستا گالاناکی 7 و همکاران دریافتند که بین تنهایی و مشکلات اجتماعی، رفتار افسرده و بی اعتنایی، رابطهی مثبت و معنیدار وجود دارد (۹). در

معلمانی با ۶ تا ۱۰ سال سابقه ی تدریس بیشتر بود (۱۰). متین راد در مطالعه ای نشان داد که میزان بروز ناراحتی ذهنی، روانی و علائم مرضی در معلمان دانش آموزان عادی بیش از معلمان دانش آموزان استثنایی است (۱۱). در پژوهشی قره چه با عنوان بررسی میزان شیوع افسردگی در معلمان دانش آموزان عادی و عقب مانده ذهنی استان گلستان، نتایج بیانگر این بود که افسردگی در هر دو گروه در حد متوسط است و ۱۰درصد معلمان از افسردگی شدید رنج میبرند و بین نوع مدرسه و میزان افسردگی تفاوت معنی داری وجود ندارد (۱۲). جمع بندی ادبیات پژوهشی نمایانگر آن است که معلمان دانش آموزان کم توان ذهنی در مقایسه با معلمان دانش آموزان عادی از سلامت روانی پایین تری برخوردار با معلمان دانش آموزان است که مقایسه وضعیت سلامت روانی در مقایسه هستند. اما در مطالعه حاضر به مقایسه وضعیت سلامت روانی در گروهی از معلمان دانش آموزان استثنایی (عقب مانده ذهنی معلولیت دانش آموزان و سلامت روان معلمان مشخص گردد.

پژوهش دیگری که توسط سانگ^۳ انجام شد، نمرات خستگی

عاطفی و زوال شخصیت در معلمانی با سابقه ی یک سال کار، از

مواد و روش کار

نمونه پـژوهش متشـکل از ۳۵ نفـر از معلمـان دانـشآمـوزان استثنایی و ۵۱ نفر از معلمان دانشآموزان عادی مدارس ابتـدایی در سال تحصیلی۸۶-۱۳۸۵ شهر زرین شهر اصفهان بودنـ د کـه از ميان جمعيت آماري تحقيق انتخاب شدند. براي انتخاب آزمودنیهای از روش نمونه گیری تصادفی ساده و چند مرحلهای استفاده گردید. برای انتخاب آزمودنیهای گروههای معلمان دانش آموزان استثنایی از روش نمونه گیری تصادفی ساده استفاده گردید. به این صورت که نخست آمار معلمان دانش آموزان استثنایی (۶۶ نفر) از مدیریت اداره دانش آموزان استثنایی سازمان آموزش و پرورش استان اصفهان گرفته شد و سپس با استفاده از جدول اعداد تصادفی تعداد ۳۵ نفر از بین آنها انتخاب شدند. برای انتخاب نمونه معلمان دانش آموزان عادى از روش تصادفي چند مرحلهای استفاده گردید. یعنی از بین مدارس ابتدایی شهر زرین شهر تعداد θ مدرسه پسرانه و θ مدرسه دخترانه و از هر مدرسه Δ معلم بهطور تصادفی انتخاب شدند. در مرحله بعدی از طریق مدارس مربوطه از معلمان دانش آموزان استثنایی و عادی دعوت به عمل آمد. که از این تعداد معلمان دعوت شده تعداد ۹ نفر از معلمان دانشآموزان عادی در جلسه حضور نیافتند بنابراین؛ آزمون پرسشنامه سلامت عمومی GHQ28بر روی ۸۶ نفر از معلمان

¹Coplan & Closson

² Galanak

³ Song

دانش آموزان استثنایی و عادی اجرا شد. این آزمون شامل ۲۸ سؤال است. پاسخهای ارائه شده به هر یک از مواد آزمون در یک مقیاس ۴ درجهای از هیچ تا بسیار شدیدتر از حد معمول، میزان ناراحتی را مشخص می کند. ۲۸ ماده این آزمون ابعاد مختلفی را می سنجند که عبارتند از: علائم جسمانی، اضطراب و اختلال خواب، اختلال در کنش اجتماعی و افسردگی شدید. نمره کل هر فرد از طریق محاسبه نمره مقیاسهای چهارگانه به دست می آید، حداقل نمره در این پرسشنامه صفر و حداکثر نمره ۸۴ و نقطه برش پرسشنامه ۲۱ است. بالا بودن نمره در این پرسشنامه نمایشگر سلامت روانی نمایشگر سلامت روانی فرد است. طبق گزارش گلدبرگ، فراتحلیلی که تا سال ۱۹۸۸ بر روی ۴۳ مطالعه در باب اعتبار GHQ در نقاط مختلف دنیا انجام

شده است، نشان می دهد که متوسط حساسیت 1 درصد بوده است 1 درصد و متوسط ویژگی آن برابر با 1 درصد بوده است 1 یعقوبی ضریب پایایی آن را با روش آزمون مجدد در فاصله 1 هفتهای و روش آلفای کرونباخ 1 گزارش کرده و حدادی کوهسار، ضریب هماهنگی کل مقیاس را 1 برآورد کرده است کوهسار، نتایج با استفاده از آزمون 1 و دقیق فیشر محاسه گردید.

يافتهها

جدول شماره (۱) میانگین و انحراف معیار سنی نمونههای مورد پژوهش را نشان میدهد.

جدول (١): میانگین و انحراف معیار سن معلمان دانش آموزان استثنایی و عادی

انحراف معيار	ميانگين	حداكثر	حداقل	گروه
Y/ F A	TT/5T	٣٩	۲.	معلمان دانشآموزان استثنايي
1./.1	T9/17	49	77	معلمان دانشآموزان عادى

همچنین از نظر سطح سواد، اکثر معلمان دانش آموزان استثنایی و عادی (درصد۴۷/۷) دارای تحصیلات لیسانس بودند. نتایج موجود در جدول شماره (۲) نشان می دهد که بین دو گروه معلمان دانش آموزان استثنایی و عادی از نظر سلامت روانی در

چهار حیطه علائم جسمانی، اضطراب و اختلال خواب، اختلال در کنش اجتماعی و افسردگی شدید تفاوت وجود ندارد به این معنا که t به دست آمده در مورد متغیرها در سطح $P<\cdot l\cdot \Delta$ تفاوت معنیداری بین گروهها را نشان نداد.

جدول (۲): میانگین سلامت روانی معلمان دانش آموزان عادی و استثنایی

P-value	آمارہ t	ميانگين	گروه	متغير	
· ·		۵/۳۷	معلمان دانش آموزان استثنايي	علائم جسمانى	
۰/۸۹	./~\	9/71	معلمان دانشآموزان عادى		
1.0	h	۵/۳۷	معلمان دانشآموزان استثنايي	اضطراب و اختلال خواب	
٠/٨٩	./٣٧	9/71	معلمان دانشآموزان عادى		
low.	lau s	V/14	معلمان دانش آموزان استثنايي		
./94	٠/٣۵	٧/۵٨	معلمان دانشآموزان عادى	اختلال در کنش اجتماعی	
1.0	4	7/80	معلمان دانشآموزان استثنايي		
۰/۵۹	-/۵۵	7/17	معلمان دانشآموزان عادى	افسردگی شدید	

نتایج موجود در جدول شماره (۳) نشان می دهد که بین میانگین سلامت روانی معلمان مدارس دانش آموزان استثنایی بر اساس تحصیلات تفاوت وجود دارد، به این معنا که F بدست آمده

در مورد تحصیلات و کل آزمون در سطح $P < \cdot l \cdot \Delta$ معنی دار است، اما از نظر سن و سوابق خدمتی تفاوت معنی داری بین گروه ها به دست نیامد.

P-value	آماره F	ميانگين مجذورات	متغير	
./	17/89	۹٠٢/٨۵	بین گروهی	تحصيلات
•/•• \		۵۱/۹۸	درون گروهي	
1	7/17	194/47	بین گروهی	سن
./17		97/77	درون گروهی	
L	1/24	121/84	بین گروهی	
./٢٣		9 <i>N</i> /9٣	درون گروهی	سوابق خدمتی

بحث و نتیجه گیری

سلامت روان، به عنوان حالتی از سلامتی تعریف شده که فرد به مدد آن به تواناییهای خود پی میبرد، بر استرسهای طبیعی زندگیاش غلبه می کند، می تواند به طور موثر و مثمر ثمر کار کند و قادر به همکاری با اقشار جامعه است. بازخورد دانش آموز از تدریس معلم و کارهای دیگر او میتواند تأثیر سازندهای در تجربهی معلم و درک او از عواطف نامطبوع و احساسات ناراحت کنندهی او بوجود آورد (۱۵). نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که بین سلامت رواني معلمان دانش آموزان استثنايي و عادى تفاوت معنی داری وجود ندارد. با توجه به این می توان گفت: میزان علایم مرضی در معلمان مدارس عادی برابر با معلمان مدارس استثنایی است. این یافته با نتایج پژوهش غلامی و متینراد که میـزان بـروز تنهایی، ناراحتیهای ذهنی، روانی و علایم مرضی را در معلمان استثنایی بیش از معلمان عادی برآورد کردهاند ناهماهنگ است(۱۱، ۱۶) و با پژوهش قرهچه که میـزان علائـم افسـردگی دو گروه را یکسان برآورد کرده است هماهنگ میباشد (۱۲). بر اساس يافته هاى پـ ژوهش تنها بـين متغيـر سطح تحصـيلات معلمان دانش آموزان استثنایی و وضعیت بهداشت روانی آنها رابطه معنی دار وجود دارد و به عبارت بهتر هر چه سطح تحصیلات معلمان دانش آموزان استثنايي بيشتر شود وضعيت بهداشت رواني آنها نیز بهبود می یابد و در مورد سن، سابقه خدمت و جنس تفاوت معنی داری نشان نمی دهد که این یافته با پژوهش قدیم پـور و متین راد ناهماهنگ است (۱۱، ۱۷). مطالعات صورت گرفته در زمینه سلامت روانی معلمان مدارس استثنایی و نیز مطالعاتی که این گروه از معلمان را با معلمان عـادی مقایســه کـردهانــد عمــدتأ وضعیت بهداشت روانی این معلمان را پایین تر از معلمان مدارس عادی برآورد کردهاند. میزان جسمانی سازی مشکلات و فشارهای روانی، اضطراب، افسردگی و پرخاشگری این گروه از معلمان معمولاً بیش از سایرین گزارش شده است. چنین استدلال شده که

معلمان استثنایی به دلیل ماهیت خاص شغلی و دشواریهای ویژه حرفهایشان بیش از سایر معلمان در معرض استرسهای ناشی از محیط کار، فرسودگی شغلی و ناراحتیهای روانی آن هستند (۶). این در حالی است که نتایج پژوهش حاضر علی رغم نتایج برخی از پژوهشهای صورت گرفته پیشین، بیانگر وضعیت سلامت روانی برابر معلمان دانش آموزان استثنایی با معلمان دانش آموزان عادی است. علت چنین تفاوتی را می توان به تفاوت جامعه آماری و نمونههای منتخب مورد آزمون نسبت داد. در تبیین علت حصول چنین نتیجهای باید به چندین مسئله توجه نمود: اولاً اکثریت قریب به اتفاق معلمان مدارس استثنایی دارای تخصص خاص این رشته هستند و برای کار با دانش آموزان استثنایی و تسلط بر شرایط دشوار مزبور آموزش دیدهاند. موضوع بسیار مهم دیگر که منجر به تفاوت معلم مدرسه استثنایی با معلم مدرسه عادی می شود این است که در مدارس استثنایی انتظار پیشرفت از دانش آموزان محدود، معین و تعریف شده است. به این معنی که هیچگاه از یک دانش آموز ناشنوا انتظار نمی رود که مانند یک دانش آموز عادی صحبت کند و یا از یک دانش آموز نابینا توقع ارتباط اجتماعی کامل و سریع نابجا محسوب می شود. بنابراین؛ پذیرش این واقعیت که کودک استثنایی از لحاظ پیشرفت فکری و اجتماعی محدود است، هم به سازگاری آنها با محیط کمک می کند و هم کلید سلامت روانی آنها و عامل بسیار مهم کاهش فشار وارده بر معلم است.

به طور کلی نتایج نشان داد که معلمان دانش آموزان استثنایی و عادی از سلامت روان یکسانی برخوردار هستند. از جمله محدودیتهای این پژوهش تعداد کم حجم نمونه به دلیل عدم همکاری مدیران برخی آموزشگاهها برای شرکت در پـژوهش بـود. پیشنهاد می شود مطالعات دیگری با تعداد نمونههای بیشـتر انجام شده و رضایت شغلی معلمان دانش آموزان عادی و استثنایی نیز با هم مقایسه گردد.

References:

- Bakhtiarpour P. A study of the mental health of Isfahan province school teachers in the academic year 2000-2001. danesh va pezhouheshin psychology 2003;5(16): 79-98.
- Khodarahimi S. The concept of psychological health. Mashhad: Javdanfard; 2001.
- Noorbala AA, Bagheri fard A, Yasami MT. A view of mental health in Iran. Tehran: Ministry of Health and Medical Education Publications; 2002.
- Milanifar B. Mental health. Tehran: ghoomes;
 2013.
- Isaac A, Friedman N. Student behavior patterns contributing to teacher burnout. J Educ Res 1995; 88: 281-9.
- Coleman PM. Condition of teaching children with exceptional learning need. The Bright futures Report. 2001; Available online at Available online at: http://www.cec.sped.org. 12/2013.
- Omidi A, Tabatabaei A, Sazvar SA, Akkasheh G. Epidemiology of mental disorders in urbanized areas of Natanz. Iranian J psychiatry and clinical psychology(Andeesheh Va Raftar) 2003; 8 (4): 32-8
- Coplan RJ, Closson LM, Arbeau KA. Gender differences in the behavioral associates of loneliness and social dissatisfaction in kindergarten. J Child Psychol Psychiatry 2007;48(10):988–95.
- Galanaki EP, Polychronopoulou SA, Babalis TK.
 Loneliness and Social Dissatisfaction among
 Behaviourally At-Risk. Children. School Psychol
 Int 2008; 29 (2): 214-29.
- Song Z. Current Situation of Job Burnout of Junior High School Teachers in Shangqiu Urban Areas and Its Relationship with Social Support.

- Frontiers of Education in China 2008; 3 (2): 295-309.
- 11. Matin Rad M. The effect of working with mentally retarded students Symptoms of mental disorder in special schools, special education teachers Tehran Province. Tehran, Allameh Tabatabai University; 1998.
- Qrhchh A. Prevalence of depression among normal and exceptional teachers in Golestan province. Golestan: Research Research Council; 2002.
- Yaghoubi N, Nasr M, Shah Mohammadi D. Epidemiology of mental disorders in urban and rural areas of Sowmaesara -Gillan. J psychiatry and clinical psychology (Andeesheh Va Raftar) 1995;1(4): 55-65.
- 14. Haddadi Kohsari A, Rooshan R, Asgharnazhad faried A. A comparative study of relationship emotional intelligence to mental health and academic achievement in shahed and non shahed students, Uninersitiy of Tehran. J psychol Educ 2007; 37(1): 97-111.
- Chang M. An Appraisal Perspective of Teacher Burnout: Examining the Emotional Work of Teachers. Educ Psychol Rev 2009; 21(3): 193-218.
- Gholami toran poshti M, Mansobifar M. Mental health in normal student's teacher and teachers of exceptional students. J psychiatry and clinical psychology(Andeesheh Va Raftar) 2009. 4(13): 57.64
- 17. Ghadimpour B. A study of the attitude of teacher regular schools toward mentally retarded. J Educ 1998; 15(16): 104-11.

COMPARING MENTAL HEALTH OF NORMAL STUDENT'S TEACHER WITH THE TEACHERS OF EXCEPTIONAL STUDENTS

Khari Arani M¹, Asayesh H², Aliakbarzadeh Arani T³*, Zareh Sarvi A⁴

Received: 7 Oct, 2013; Accepted: 1 Jan, 2014

Abstract

Background & Aims: The purpose of this study is to determine the difference between normal student's teachers and teachers of exceptional students, from mental health standpoint.

Materials & Methods: The study design is a comparative, cause and affect one. The study subjects consisted of 35 teachers of exceptional students and 51 normal student's teachers in primary schools on Zarinshahr, Isfahan. The subjects were selected randomly. The questionnaire consisted 28 questions, GHO28.

Results: Statistical analysis showed that in general there is no significant difference (p<0/05) between the mental health of exceptional student and normal student's teachers. The results also showed that concerning the teacher's education, there is a significant difference (p<0/05) between the two groups. Age, and years of service didn't show significant difference between the two groups.

Conclusion: This study showed that teachers of exceptional students and normal student's teachers share the same mental health. Level of education has a positive effect on the mental health status of the teachers of exceptional students.

Key words: Mental health, teachers of exceptional students, normal student's teacher

Address: Paramedical Faculty, Qom University of Medical Sciences, Qom.

Tel: (+98)09137295893

Email: zaliakbarzade@muq.ac.ir

¹ MSc in islamic education history & philosophy, Qom education and training organization

² Instructor, Paramedical Faculty, Qom University of Medical Sciences, Qom

³ Instructor, Paramedical Faculty, Qom University of Medical Sciences, Qom (Corresponding Author)

⁴ BSc in Psychology. Kashan education and training organization